

УДК 811.111'367.332.7

**ПРОБЛЕМА ВІДМЕЖУВАННЯ СКЛАДЕНОГО  
ІМЕННОГО ПРИСУДКА ВІД ПРОСТОГО ДІЄСЛІВНОГО  
З КВАЛІФІКАТИВНИМ СИНТАКСИЧНИМ ПОШИРЕННЯМ**

**Олександра Дейчаківська**

*Львівський національний університет імені Івана Франка,  
вул. Університетська, 1, Львів 79000, Україна  
e-mail: english\_philology@ukr.net*

Зроблено спробу розмежування складеного іменного присудка і простого дієслівного з кваліфікативним поширенням. У традиційній лінгвістиці речення *He looked young* і *The moon rose red* класифікуються, відповідно, як речення зі складеним іменним присудком і подвійним присудком. Проаналізовані трансформи речень типу *The moon rose red* дають ще одне трактування подібних речень, а саме як речень із простим дієслівним присудком із кваліфікативним поширенням.

*Ключові слова:* складений іменний присудок, подвійний присудок, квазі-предикатив, простий дієслівний присудок із кваліфікативним поширенням, трансформації контамінації, розширення, пермутації.

В європейській лінгвістиці узвичаєний граматичний опис мови “знизу вверху”, від малих одиниць до більших, від морфології до синтаксису. Однак ця традиція, як зазначають лінгвісти, ґрунтується на описі будови синтетичних флективних мов – латинської і давньогрецької, стосовно ж інших мов такий опис не є оптимальним. Синтетизм веде до посилення ролі морфології, аналітизм, натомість, висуває на перший план синтаксис. У будові мови домінує та частина підсистеми, на яку падає основна вага вираження граматичних значень [4, с. 34]. Якщо граматичні значення передаються більшою мірою синтаксичною структурою речення та його компонентів і меншою мірою морфологічною структурою, то доцільно змінити послідовність опису будови мови.

Тому, вкотре повертаючись до питання про визначення статусу дієслів у реченнях із складеним іменним присудком, що має досить повну історію свого вивчення, розглядатимемо його крізь призму малого синтаксису.

Різна глибинна структура, яка постає за, здавалось би, однаковою поверхневою у реченнях: *This man is an architect*, та *The moon was shining cold and yellow*, привертала увагу багатьох дослідників. Деякі з них навіть визначили число дієслів, що можуть зустрічатися в реченнях другого типу. Це дієслова *to die, to leave, to lie, to marry, to return, to rise, to sit, to stand, to shine* [3, с. 46].

Проводячи поділ між зазначеними вище типами речень, О. Єсперсен [8, р. 358] зробив висновок, що іменна частина складеного іменного присудка може бути виражена або пре-

дикативом, як це є в реченнях першого типу, або ж квазі-предикативним членом (речення другого типу). Різниця між двома конструкціями, на думку О. Єсперсена, полягає в тому, що речення з квазі-предикативним членом допускають перефразування, при якому іменник чи прикметник виступає як предикативний член при будь-якій формі дієслова “бути”. *We parted the best of friends = We were the best of friends when we parted. They go hungry/naked = They are hungry/naked as they go. He lay sick = He was sick and he was lying.* Тоді як до речень першого типу, де другим компонентом складеного іменного присудка виступає предикатив, або ж речень зі справжніми зв’язками, подібний аналіз застосувати не можна: *He looked young. He remained silent.*

Тобто, речення другого типу є результатом процесу контамінації, коли дві синтаксичні одиниці зливаються в одну.

І хоча В. Ярцева [6, с. 71] вказувала на відсутність генетичної цінності перефразування, запропонованої О. Єсперсеном, оскільки в історії англійської мови ніде не зареєстровані приклади утворення власне складеного іменного присудка через стягнення і скорочення складного речення, однак контамінація є досить ефективним засобом творення нових синтаксичних конструкцій у сучасній англійській мові.

E.g. *There is a gentleman wants to see you = There is a gentleman + The gentleman wants to see you.*

*Just because you say I wouldn't doesn't prove anything = Your saying that I wouldn't doesn't prove anything.*

Зрештою, реченнями з контамінованим присудком називав подібні речення (тобто, речення другого типу) Г. Почепцов [1, с. 195], застосовуючи як доказ трансформацію, запропоновану О. Єсперсеном.

*The moon rose red = The moon was red when/while it rose.*

Не зупиняючись на короткій діахронічній розвідці, запропонованій В. Ярцевою, розглянемо аргументи на користь розмежування двох типів присудка, які наводять інші лінгвісти.

За другим типом речень закріпилась назва подвійного присудка. На думку Л. Торчиної [5], головні відмінності між складеним іменним присудком та подвійним полягають у наступному:

а) дієслова, які функціонують у складеному іменному присудку, мають лише предикативну валентність і синтаксично зв’язане значення, тоді як дієслова, що функціонують у подвійному присудку, зберігають *свої адвербіальні та об’єктні зв’язки і лексичне значення незмінним;*

б) у цих присудках не збігається вираження другого компонента: в іменному складеному присудку другий елемент може бути виражений підрядним реченням, займенником, прямою мовою.

*The coat is mine.*

*She wasn't herself yet.*

*He was anxious that the passport was missing.*

*She was sure that he meant it.*

*He was frightened that something terrible might happen.*

*I'm aware that I reached a rather large audience through the book.*

У подвійному присудку другий компонент цими формами не може бути виражений. Натомість, саме можливість сполучення дієслів – компонентів першого типу речень – із

підрядними реченнями *that clause*, як і з предикативними прикметниками, за якими йдуть прийменникові групи, що вводяться прийменниками *to, of, with*, засвідчують, що це речення зі складеним іменним присудком.

*His Dad's allergic to pop music.*

*He was devoid of talent whatsoever.*

*His surprise became tinged with just the smallest suspicion of disbelief.*

З іншого боку, в функції предикатива подвійного присудка може бути *Present* та *Past Participle*, використання яких у складеному іменному присудку є обмеженим, через широке вживання їх у формах *Passive i Continuous*. *E.g. He stood smiling.*

До специфічних ознак подвійного присудка відносять:

- 1) предикуювання підмету двох ознак, оскільки подвійний присудок складається з двох компонентів, семантично незалежних один від одного;
- 2) подвійний характер функції дієслова у складі подвійного присудка: а) дієслово виконує зв'язкову функцію щодо другого компонента присудка, предикуючи підмету ознаку, виражену цим компонентом у часі, способі, особі і числі, тобто воно виконує ту ж функцію, що й дієслово-зв'язка; б) предикуює підмету самостійну дієслівну ознаку, тобто виконує ту ж функцію, що й повнозначне дієслово.

На думку Л. Торчиної, дієслова подвійного присудка завжди реалізують свою предикативну валентність, а також володіють *потенційною адвербіальною і об'єктивною валентністю, іноді реалізуючи її в реченні*.

Останнє твердження, на нашу думку, заслуговує на особливу увагу, коли йдеться про розмежування двох типів присудка.

Позбавлені контексту, речення обох типів можуть дійсно здаватися однаковими, або ж звучати амбівалентно. Проте в англійській мові непоширені речення зустрічаються рідко. Натомість розширений контекст підтверджує присутність обов'язкової *адвербіальної валентності в реченнях другого типу*, що, зі свого боку, дає можливість ще одного трактування присудка, за яким закріпилася назва подвійного. Можливість проби на перmutацію дозволяє розглядати речення другого типу як речення з *простим дієслівним присудком із кваліфікативним синтаксичним поширенням*.

*The sun shone gold brown on the expanse of parquet floor, in room after room = The gold-brown sun shone on the expanse of parquet floor, in room after room.*

*Beside him, short and sick-set stood Mr. Callaway=Short and sick-set Mr Callaway stood beside him.*

*Mrs Ansley's hands lay inert across her needles.= Mrs Ansley's inert hands lay across her needles.*

Речення цього типу також допускають трансформацію розширення: *The Freak sat cross-legged.= The Freak sat with her legs crossed.*

Саме тут підійдемо до аналізу дієслів, які виступають присудками у двох аналізованих типах речення з погляду їхніх валентністних характеристик.

Застосовуючи метод валентного аналізу, Л. Іноземцев [2] вказував на ще одну ознаку, власне зв'язок (або ж у контексті цієї статті, операторів присудка речень першого типу) – це брак вибірковості щодо підмета і комплемента. Якщо в повнозначних (некопулятивних) дієслів позиція підмета резервується для певних лексичних розрядів іменника або його еквівалентів, то у випадку копулятивних дієслів місце підмета відкрите для будь-яких значень іменника та його субститутів, а також для безособового *es* у німецькій мові.

При цьому, Л. Іноземцев, як і Л. Торчина, зазначав брак вибірковості у вираженні придієслівного компонента для речень першого типу. Валентність повнозначного дієслова має дві характеристики: зовнішню, яка знаходить своє вираження в числі залежних компонентів, і внутрішню, якісну, яка диктує їхнє значення та форму. Валентність, власне зв'язок, має тільки один кількісний параметр.

Зазначені ознаки можуть слугувати ще одним критерієм для розрізнення двох типів речення.

Отже, для речень другого типу, тобто речень із подвійним присудком, характерним є резервування позиції підмета для певних лексичних розрядів іменника, при цьому релевантною ознакою, як звичайно, слугує ознака живе / неживе. Цього не можна сказати про дієслова – компоненти першого типу речень, тобто дієслова зі складеним іменним присудком.

Аналізуючи дієслова, що виступають присудками (компонентами присудка) двох речень, автори *Collins COBUILD English Grammar* розширюють список дієслів, що трапляються у другому типі речень, включаючи до нього, крім уже згаданих, *to lie, to sit, to stand, to return* і *to die*, також дієслова *to hang; to gaze, to stare; to emerge, to escape, to go, to pass, to survive; to blush, to flame, to gleam, to glow, to run; to be born*. Треба зазначити, що часова різниця в кілька десятиліть між двома представленими списками засвідчує неминучу мовну динаміку. У другому, “розширеному списку” ми не натрапляємо на дієслова *to rise, to shine, to leave*.

Як вже зазначено, в *Collins COBUILD Grammar* ці дієслова розглядаються в контексті “малого синтаксису”, тобто в розділі *clause* (цей термін передбачає словосполучення, яке обов'язково включає дієслово), а подальша класифікація трактує їх як *verbs with complements*.

При цьому, аналізуючи речення із зазначеними дієсловами, автори подають докладну сполучуваність цих дієслів, зазначаючи їхню подвійну функцію в реченні: функцію предикації та функцію предикуювання ознаки підмету (*two functions performing words*) [7, p. 179].

Функціонування дієслів проілюстровано прикладами, багато з яких допускають пробу на пермутацію.

*A sparrow lies dead in the snow = A died sparrow lies in the snow.*

*Francis Marroux sat ashen-faced behind the wheel. – Ashen-faced Francis Marroux sat behind the wheel.*

Треба зазначити, що у всіх цих випадках дієслова демонструють *адвербіальну валентність*: *in the snow, behind the wheel*, що не характерно для дієслів речень першого типу, або ж, послуговуючись традиційною класифікацією, для власне зв'язок чи дієслів, що формують центр макрополя копулятивності.

У випадках, коли мова йде про обмежене число прикметників, що вживаються з дієсловами, які формують подвійний присудок, йдеться про сталі дієслівно-прикметникові сполучення, які набувають рис фразеологізмів а це, зі свого боку, знову ж таки слугує доказом на користь трактування цих речень, як речень із простим дієслівним присудком із синтаксичним поширенням.

До дієслів із подвійною функцією належать:

1) дієслова *stare* і *gaze*. *E.g. She stared at him wide-open.*

Позиція підмета, природно резервується для іменників із релевантною ознакою “живе”.

2) дієслова *go, pass, emerge, escape and survive*.

Ці дієслова у випадку вираження думки про те, що щось не трапилось із кимось чи з чимось, найчастіше вживаються в поєднанні з прикметником, утвореним через додавання суфікса *-un* до *Past Participle*.

*E.g: Such men often go unrecognised in their lifetime. Fortunately we all escaped unscathed. Her birthday passed unnoticed by the rest of the family. (Cornwell)*

I, знову ж таки, приклади супроводжуються обставинами.

*in their lifetime, by the rest of the family*

3) дієслова *blush, flame, gleam, glow*, що вживаються з прикметниками на позначення кольору. *E.g. The trees flamed scarlet against the grass.*

Отже, в реченнях із подвійним присудком вживаються дієслова, що, послугуючись різною термінологією, належать до “набутих зв’язок”, дієслів, які виконують цю функцію оказіонально або ж належать до периферії макрополя копулятивності, тоді як у реченнях першого типу в функції оператора виступають, відповідно, “власне” зв’язки, або ж дієслова, що становлять центр макрополя копулятивності.

Можливість трансформації пермутації, розширення, обов’язкова адвербіальна валентність та резервування позиції підмета для іменників із певними релевантними ознаками дозволяє розглядати речення другого типу як речення із простим дієслівним присудком із кваліфікативним синтаксичним поширенням.

1. Иванова И. П., Бурлакова В. В., Почепцов Г. Г. Теоретическая грамматика современного английского языка – М. : Высш. шк., 1981 – 284 с. 2. Иноземцев Л. Н. О копулятивности на материале современного английского языка // Лингвистические исследования. Грамматические категории – М., 1976. – С. 100–105. 3. Кобрин Н. А., Коренева Е. А., Оссовская М. И., Гузеева К. А., Грамматика английского языка. М. : Просвещение. 1986. 4. Плоткин В. Я. Строй английского языка. – М. : Высш. шк., 1989 – 236 с. 5. Торчина Л. Я. К вопросу о двойном сказуемом в современном английском языке. Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – М., 1962 – 15 с. 5. Ярцева В. Н. Историчкий синтаксис английского языка. М.; Л. : Изд-во АН СССР, 1961 – 306 с. 7. Collins COBUILD English Grammar – London : Collins. William Collins Sons Co Ltd, 1990 – 485 p. 8. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles. – Heidelberg, 1932. – Part 3 – 416 p.

## ПРОБЛЕМА ОТМЕЖЕВАНИЯ СОСТАВНОГО ИМЕННОГО СКАЗУЕМОГО ОТ ПРОСТОГО ГЛАГОЛЬНОГО С КВАЛИФИКАТИВНЫМ СИНТАКСИЧЕСКИМ РАСШИРЕНИЕМ

Александра Дейчаківська

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,  
ул. Университетская 1, Львов 79000. Украина  
e-mail: english\_philology@ukr.net*

Рассмотрена проблема отмежевания составного именного сказуемого от простого глагольного с кваліфікативным синтаксическим расширением. В традиционной лингвистике

предложения *He looked young* и *The moon rose red* классифицируются, соответственно, как предложения с составным именным сказуемым и двойным сказуемым. Проанализированные трансформы предложений типа *The moon rose red* дают возможность классифицировать их как предложения с простым глагольным сказуемым с qualificative синтаксическим расширением.

*Ключевые слова:* составное именное сказуемое, двойное сказуемое, квази-предикатив, простое глагольное сказуемое с qualificative синтаксическим расширением, трансформации контаминации, расширения, пермутации.

**THE PROBLEM OF THE DIFFERENTIATION  
OF THE COMPOUND NOMINAL PREDICATE AND SIMPLE  
VERBAL PREDICATE WITH A QUALIFICATIVE SYNTACTIC EXTENSION**

**Oleksandra Deychakivska**

*Ivan Franko National University of Lviv,  
1, Universytetska St., Lviv, 79000, Ukraine  
e-mail: English\_philology@ukr.net*

The article deals with the problem of the differentiation of the compound nominal predicate and simple verbal predicate with a qualificative syntactic extension. In traditional linguistics the sentences “He looked young” and “The moon rose red” are classified correspondingly as sentences with a compound nominal predicate and double predicate. Yet the transforms of the sentences of the second type make it possible to classify them as sentences with a simple verbal predicate with a qualificative syntactic extension.

*Keywords:* compound nominal predicate, double predicate, quasi-predicative, simple verbal predicate with a qualificative syntactic extension, transformations of contamination, extension and permutation.

Стаття надійшла до редколегії  
23.02.2012 р.

Статтю прийнято до друку  
21.06.2012 р.